

Základní škola Jihlava, Havlíčkova 71 58601	
Minimální preventivní program - školní preventivní strategie	
Č.j.:	Ha-128/17
Vypracoval:	Mgr. Iva Doláková, metodik prevence
Spisový znak:	106
Skartační znak:	A 5 (po ukončení platnosti)
Schválil:	Mgr. Radim Foit, ředitel školy
Pedagogická rada projednala dne:	25. 9. 2017
Školská rada projednala dne:	3. 10. 2017

Obsah

- Úvod
- Řízení a realizace preventivních aktivit
- Vzdělávání
- Primární prevence v rámci výuky
- Primární prevence ve spolupráci s externími subjekty
- Volnočasové aktivity v rámci školy
- Aktivity pro rodiče a veřejnost
- Školní program proti šikanování
- Školní program proti zneužívání návykových látek
- Školní program proti vandalismu a krádežím
- Školní program proti záškoláctví
- Kontakty
- Materiální zázemí

Úvod

Minimální preventivní program vychází z pokynu MŠMT.

Ten primární prevence rizikového chování u žáků prioritně zaměřuje na předcházení rozvoje těchto rizik:

- a) agrese, šikana, kyberšikana a další rizikové formy komunikace prostřednictvím multimedií, násilí, vandalismus, intolerance, antisemitismus, extremismus, rasismus a xenofobie, homofobie
- b) záškoláctví
- c) závislostní chování, užívání všech návykových látek, netolismus (závislost na virtuálních drogách – počítač, televize, mobil), gambling (závislost na hraní hazardních her)
- d) rizikové sporty a rizikové chování v dopravě, prevence úrazů
- e) spektrum poruch příjmu potravy (mentální anorexie, bulimie)
- f) negativní působení sekt
- g) sexuální rizikové chování

Cílem tohoto programu je vychovávat ve spolupráci s rodiči takového žáka, který je schopen se orientovat v této problematice (s ohledem na svůj věk), rozhodovat se, ptát se, bude si vážit svého zdraví i zdraví lidí ve svém okolí a bude uvědoměle využívat svůj volný čas.

Hlavním úkolem preventivní strategie na naší škole je osvojování základních kompetencí v oblasti zdravého životního stylu a prevence a rozvoj dovedností, které vedou u dětí ke zvládnutí zátěžových situací a k odmítání všech druhů sebedestruktivního jednání, projevů agresivity a porušování zákona.

Řízení a realizace preventivních aktivit

Za realizaci zodpovídá školní metodik prevence a jednotliví třídní učitelé.

O průběhu preventivního programu informuje metodik prevence vedení školy a spolu s ním vyhodnocuje aktuální situaci ve škole.

Vzdělávání

Hlavní podíl na rozvíjení znalostí a dovedností souvisejících s prevencí spočívá v samostudiu všech učitelů naší školy. Vzdělávání bude závislé na aktuální nabídce. Řadu aktuálních publikací z této oblasti poskytne i metodik prevence, který se účastní pravidelných setkání metodiků prevence v PPP nebo v CPP Vrakbar a průběžně se seznamuje s aktuální problematikou v oblasti prevence rizikového chování mládeže.

Primární prevence v rámci výuky

Primární prevence spočívá **především na práci třídních učitelů s daným třídním kolektivem**. Usilujeme o vytváření celkového **pozitivního sociálního klimatu na naší škole**. Je pro nás důležité včas diagnostikovat riziko vzniku soc. patologických jevů. K tomu má sloužit i **schránka důvěry** v 1. patře školy vedle sborovny a hlavně **vybudování vzájemné důvěry mezi žáky a učiteli**.

Při řešení rizikového chování dochází ke spolupráci třídního učitele, metodika prevence, výchovného poradce, vedení školy, zákonných zástupců a v případě potřeby specializovaných odborníků na základě předem stanovených postupů (viz. níže).

S jednotlivými tématy z oblasti prevence se děti setkávají i při výuce.

Na 1. stupni především v prvouce, přírodovědě a vlastivědě. Kromě toho zde každoročně probíhá projektový den s preventivním programem podpory zdraví a zdravého životního stylu: „Normální je nekouřit“. Tento program by měl přispět k formování pozitivního postoje ke zdravému způsobu života – zdravá výživa, pohyb, duševní pohoda, k formování odpovědného přístupu ke svému zdraví (vědět, co je zdravé či nezdravé v každodenním životě), ke snížení počtu dětí vystavených pasivnímu kouření a k získání poznatků a dovedností, jak si chránit své zdraví.

Práce **na 2. stupni** je náročná na koordinaci. Je důležité probrat pokud možno všechna témata, ale nemělo by docházet k přesycení žáků informacemi. S tématy z oblasti prevence pracujeme především ve výchově ke zdraví, občanské výchově, ale přirozeně se prolíná s výukou i v ostatních vyučovacích předmětech.

Pro **účinnou prevenci** je podstatné, aby žáci nezískávali pouze strohé informace. Učitelé se snaží o to, aby si žáci na věc utvořili vlastní názor (např. prožitkovou formou výuky) a přijali možné důsledky svého rozhodnutí. Zaměřují se na posílení jejich sebedůvěry, komunikačních dovedností, tolerance, sebepoznání, sebeocení a přijetí odpovědnosti za své chování. Důležitý zřetel je brán na rozvíjení dobrých vztahů v kolektivech jednotlivých tříd, na vzájemné komunikaci, spolupráci a respektování se. Součástí efektivní prevence je rozvíjení zdravého sebevědomí žáků a asertivního chování, které bere ohledy na práva ostatních.

Důraz je také kladen na **osobní bezpečí**. Mimo jiné platí zákaz vpouštění cizích osob do objektu školy. Již mladší děti jsou obeznámeny s tím, jak se chránit před obtěžováním cizí osobou, před šikanou a kyberšikanou.

Žáci bývají pravidelně poučováni o **chování při mimořádných událostech** (např. požáru). Různou formou se rovněž snažíme přispět k **minimalizaci úrazů**. Samozřejmostí jsou častá poučení před rizikovou prací, výlety, prázdninami, ale také žákům zprostředkováváme různé besedy se zdravotně postiženými lidmi (např. s nevidomými nebo vozíčkáři).

V hodinách věnovaných **dopravní výchově** se děti seznamují s pravidly bezpečnosti silničního provozu a s povinným vybavením cyklisty. Snažíme se tak předcházet úrazům dětí na silnicích.

Primární prevence ve spolupráci s externími subjekty

Již řadu let spolupracujeme s **Centrem primární prevence Vrakbar**. Cílem je zajistit kontinuální, intenzivní a efektivní působení ve spolupráci se školou. S konkrétní třídou se pracuje během školní docházky na naší ZŠ pravidelně. Žáci se v rámci kolektivu věnují různým tématům z oblasti rizikového chování formou prožitkových aktivit, her, diskuzí apod. Jeden blok Programu primární prevence trvá zhruba 2h a je zařazen od 3. ročníku 2x do roka s různými tématy. Jednotlivé ročníky obvykle navštěvují tyto bloky preventivních programů:

3. r. Moje bezpečí

Šikana

4. r. Alkohol + kouření

Ekologie

5. r. Drogy

Mediální svět

6. r. Seznámení

Naše třída

7. r. Když se vztahům nedaří – šikana

Virtuální svět

8. r. Umění tolerance

Prevence závislostí

9. r. Plány do budoucna

Partnerské a sexuální vztahy

Důležitá je spolupráce lektorů a třídních učitelů. Po vzájemné dohodě je možné změnit téma bloku, přizpůsobit vše aktuálním potřebám a situaci v daném třídním kolektivu. Lektori nabízejí třídním učitelům i informační servis a poradenství, v jehož rámci mohou odkazovat na návaznou péči apod. Třídní učitelé mají možnost aktivně se účastnit preventivních programů své třídy a následně navázat na dané téma při další práci s kolektivem třídy. Na závěr školního roku obdrží škola vyhodnocení jednotlivých sezení na základě pozorování během programu i ze závěrečného hodnocení daného bloku žáky a učitelem. Jedná se tedy o zpětnou vazbu ze strany lektorů, žáků i třídních učitelů.

V případě podezření na výskyt rizikových jevů jsou lektori povinni obratem informovat ředitele školy a doporučit postup dalšího řešení, případně poskytnout informace a kontakty na návazná odborná zařízení, která mají kompetenci s řešením situace pomoci.

Okruhy nabízených témat:

- **Vztahy v kolektivu – kamarádství** (spolupráce ve dvojici, ve skupině, skupinové řešení úkolů; komunikace ve třídě, podpora zdravých vztahů v kolektivu; interakce mezi žáky, ocenění spolužáků; cílem je učit děti být dobrým kamarádem, neponižovat ostatní, neubližovat a udržet tajemství a důvěru ostatních; vést děti k pozitivním vztahům k druhým a dávat důraz na důležitost přátel a kamarádů; učení omluvit se a být zodpovědný vůči druhým)
- **Zdravý životní styl** (posilování základních hygienických návyků (umývání rukou, čištění zubů), nutnost sportu, otužování, odpočinku, vitamínů,...pro správný tělesný vývoj dítěte)
- **Šikana** (posílení dobrých vztahů ve třídě; oslovení zdravé většiny, aby se přidala k obraně oběti; rozdíl šikany a hry; prožívání oběti i agresora; možnosti řešení, kam se obrátit o pomoc)
- **Ekologie** (pojem ekologie; jak můžeme sami přispět k ochraně životního prostředí (neplýtvat vodou, šetřit energií, zbytečně neplýtvat jídlem, třídít odpad, uvědomit si, co do přírody nepatří,...); třídění odpadu, druhy kontejnerů)
- **Mediální svět** (vliv médií na náš život, zisky a ztráty spojené s médii – život s televizí, reklamou, internetem (nástrahy seznamování přes internet, dlouhé vysedávání u počítače, ztráta jiných zájmů, koníčků, kamarádů, kybershikana, všechny informace nemusí být pravdivé,...); jak nás média oslovují, skrytá poselství; hledání i jiných alternativ trávení volného času)
- **Seznámení** (vzájemné seznámení lektorů a žáků, vytváření pravidel pro vzájemnou komunikaci, učení se diskuzi, reflektování, respektování názoru druhého, prezentaci, spolupráci ve dvojici i ve skupině; zařazeny jsou techniky na sebepoznání)
- **Naše třída** (rozvoj a posílení spolupráce a komunikace ve třídě; jak se žije v naší třídě, co umíme a co si přejeme; závazek pro třídu)
- **Když se vztahům nedaří** (podpora zdravých vztahů v kolektivu; rozpoznání forem šikany; účinná pomoc, řešení, posilování empatie jednotlivců i kolektivu, podpora vzájemného porozumění)
- **Virtuální svět** (násilí v mediálním světě, kybershikana; vztahy přes internet, chatování, „nebezpečné známosti“; hry a kyberzávislost)

- **Prevence závislosti** (legální a nelegální návykové látky; užívání, závislost, vlastní postoj k návykovým látkám; práce s mýty o kouření, alkoholu a drogách; postoje společnosti, rizikové chování a jednání)
- **Sprejerství** (motivы sprejování a tagování; je graffiti móda, koníček, umění nebo vandalství; co se mnou dělá, když mi někdo zničí moje věci; sprejování a tagování ve světle paragrafů, právní postih)
- **Umění tolerance** (stereotypy a předsudky – jaké jsou a jak nás ovlivňují; bariéry ve společnosti; pojmy stereotyp, předsudek, xenofobie, rasismus, genocida; vyjádření vlastního názoru a konfrontace s názory jiných, respekt k názorům ostatních)
- **Rodina a já** (různé formy rodinného soužití, osobní význam rodiny; porozumění radostem a starostem rodičů, jejich motivům a různým situacím; komunikace s dospělými, zdravé způsoby řešení konfliktů)
- **Plány do budoucna** (hodnotový žebříček, optimismus, pesimismus a jeho vliv na naše rozhodování; práce s volným časem; modelace životní dráhy, plánování cílů a jejich dosahování, zvládání obtížných životních situací)
- **Partnerské a sexuální vztahy** (partnerský vztah, ideální partner, naše přání a očekávání ve vztahu; problematika sexu, představy, obavy, informace; uvědomování si hodnoty vlastního těla, vlastních hranic; rizikové chování, prevence sexuálně přenosných chorob)

Souběžně s Programem primární prevence Vrakbar probíhá na škole i **preventivní program Městské policie v Jihlavě** - v každém ročníku dvě hodinová (45min) setkání dětí se zástupci policie.

Témata bloků:

1. r.: správná volání a základy prevence úrazů
cesta do školy, kontakt s cizím člověkem, doprava
2. r.: bezpečné chování doma
malý detektiv (jak si všimnout okolí)
3. r.: základy slušného chování (v MHD, dodržování zákonů, prevence úrazů)
výlet (záškoláctví, jízda na černo, krádež)
4. r.: mezilidské vztahy (šikana)
správné používání mobilního telefonu a internetu
5. r.: problematika závislosti (alkohol, cigarety, gamblerství) – z hlediska práva
totéž z hlediska dopadu na zdraví
6. r.: kyberšikana – prezentace v Powerpointu
2. blok v PC učebně, kde si žák sestaví svůj profil a poukáže se na případné chyby
7. r.: právní vědomí – trestní a přestupkové právo; v 1. bloku test a v 2. bloku hra
8. r.: multikulturita – xenofobie, rasová nesnášenlivost, jiná sexuální orientace,...
9. r.: zvyšování právního vědomí mladých lidí při jednání s policií (práva a povinnosti)

Kromě těchto dlouhodobých ucelených programů primární prevence navštěvujeme v posledních letech s žáky 8. ročníku komponovaný preventivní program „Marihuana a drogy mládeže“ (jeho součástí je i beseda s bývalým uživatelem drog) a obvykle s žáky 9. ročníku některé zajímavé besedy z oblasti prevence (např. s odsouzenými ženami z věznice ve Světlé nad Sázavou nebo s HIV pozitivním apod.).

Žáci 4. ročníku se účastní intenzivnější **dopravní výuky** pod vedením lektorů na Dětském dopravním hřišti. Na jaře u nás na škole probíhá školní kolo dopravní soutěže a nejlepší z mladších a starších žáků se pak účastní okresního kola dopravní soutěže.

Připojujeme se k projektu Kraje Vysočina „Bezpečná Vysočina“ a seznamujeme žáky s pravidly bezpečného chování na železnici. Dále se také připojujeme k některým preventivním aktivitám města či kraje ve spolupráci se záchrannými složkami – např. v 3. a 8. ročníku k projektu „Prevence na školách“, kde se žáci věnují zásadám **poskytování první pomoci**.

Volnočasové aktivity v rámci školy

Naše škola propaguje zdravý životní styl. K tomu patří i hodnotné využívání volného času.

Školní parlament

K dobrému klimatu na škole přispívají i aktivity dětí v rámci školního parlamentu. Zástupci jednotlivých tříd od 5. ročníku výše se pravidelně scházejí se zástupci učitelů a s vedením školy a tlumočí zde nové nápady, ale i kritické připomínky jednotlivých tříd. Učí se zde formulovat svoje myšlenky, názory, ale i naslouchat druhým, respektovat jejich mínění a diskutovat o problémech. Konzultují mezi sebou náměty spolužáků vhozené anonymně do schránky důvěry. Vyjadřují se k některým aktivitám a plánům školy, podílí se na případné úpravě školního řádu apod. Během roku sami žáci organizují řadu zajímavých soutěží pro ostatní spolužáky ze školy.

Žáci 9. ročníku již tradičně organizují:

- Stučkování prvňáčků první školní den
- Mikuláše na škole
- Den učitelů – učení na 1. stupni a pohoštění pro učitele
- Dopravní nebo sportovní soutěž pro žáky z 1. stupně
- Rozloučení na závěr školního roku

Velmi úspěšnou každoroční akcí je také Vánoční besídka v Divadle Na Kopečku, kde vystupují se svým programem nejen třídy, ale také šikovní jednotlivci, kteří se nezdráhají předvést své umění.

Další tradiční akcí, na které vypomáhají i žáci školy, je zápis do 1. tříd. Děti se převlékají do kostýmů pohádkových postavíček a provází budoucí prvňáčky a jejich rodiče.

K posílení celkového pozitivního sociálního klimatu na škole a vzájemnému poznávání se přispívají i společné exkurze nebo projektové dny, ve kterých pracují žáci ve smíšených skupinách v rámci celého 2. stupně nebo celého 1. stupně. Žáci navazují přátelské vztahy i v rámci kroužků na naší škole a při aktivitách ve školní družině.

Třídní kolektivy

Vztahy ve třídě posilují společné prožitky během školních výletů, vycházek nebo výletů do okolí v rámci projektových dnů, návštěvy některých zajímavých domácností spolužáků nebo pracovišť jejich rodičů. To vše jistě přispívá k prohloubení vzájemného poznávání se a k lepší komunikaci ve třídě.

Řada třídních učitelů se setkává se svými žáky i mimo vyučování. V poslední době jsou oblíbené společné vyjížďky na kole nebo spaní ve škole. Na tyto akce bývají obvykle přizváni i rodiče žáků.

Aktivity pro rodiče a veřejnost

- účast na vybraných akcích školy
- seznámení rodičů s Minimálním preventivním programem školy v rámci třídních schůzek (jsou zde uvedeny i rady přímo pro rodiče – jak poznat, že dítě užívá návykové látky, že je šikanováno apod.)
- seznámení rodičů s postupem školy v případě řešení problémů
- beseda s odborníkem z oblasti prevence
- nabídka pomoci, spolupráce při hledání nápravy, odkazy na odborníky
- konzultační hodiny – kdykoliv po tel. domluvě
- nabídka materiálů – např. protidrogová prevence

ŠKOLNÍ PROGRAM PROTI ŠIKANOVÁNÍ

Základní podmínkou dobrého klimatu naší školy je pocit bezpečí jedince (žáka i učitele). Největší důraz je proto kladen na vytváření dobrých vztahů mezi žáky v jednotlivých třídách i mezi třídami a na ochranu před šikanou.

Důležité je proto i zajišťovat vzdělávání pracovníků naší školy v akreditovaných kurzech k problematice šikanování.

Pedagogický pracovník, kterému bude znám případ šikanování a nepřijme v tomto ohledu žádné opatření, se vystavuje riziku trestního postihu pro neoznámení, případně nepřekážení trestného činu (§ 367 zákona č. 40/2009 Sb.).

Co je to šikana?

Úmyslné a opakované ubližování fyzické nebo psychické. Jeho záměrem je ublížit, ohrožit, zastrašit jiného. Šikanování je tedy druhem týrání, které posiluje pocit moci nad obětí (oběťmi). Oběť bývá silnějším jedincem nebo skupinou donucena pod hrozbou násilí k jednání, které ji ponižuje nebo jinak traumatizuje. Podle způsobu provedení projevy šikany mnohdy naplňují i podstaty rozličných trestných činů.

Důležité znaky šikanování: záměrnost, cílenost, opakování (není podmínkou), nepoměr sil, bezmocnost oběti, nepřijemnost útoku, samoučelnost agrese.

Podstatnou vlastností šikany je **skrytost**. Ta je dána tím, že často odhalení zejména pokročilé šikany brání z rozličných důvodů a pohnutek všichni účastníci vyšetřování **včetně oběti**. Z tohoto důvodů je důležité umět rozpoznat přímé a nepřímé signály šikany.

Projevy šikanování:

1. Šikanování mívá různou podobu, k základním formám šikany patří:

- **Přímá šikana** může mít podobu fyzickou (např. bití, plivání, tahání za vlasy), verbální (např. vulgární nadávky, zraňující komentáře k rase, národnosti, etnicitě, náboženství nebo sexualitě, výhrůžky, násilné a manipulativní příkazy); nebo neverbální (např. urážlivá gesta a zvuky, zírání, používání zastrašujících nebo výhrůžných výrazů ve tváři, nebo v řeči těla, ničení, schovávání, či krádeň věcí nebo učebních pomůcek).
- **Nepřímá šikana** má za cíl způsobit emocionální a psychologické utrpení a poškodit sociální status oběti. Tato šikana je vykonávána způsobem, kdy útočník působí bolest tak, aby to vypadalo, že žádný takový záměr ve skutečnosti nemá. Hlavní agresor k útoku často využívá prostředníka, neútočí přímo. Nepřímá šikana je většinou nefyzická, nicméně v některých

případech může být také třetí strana manipulována do situace, kdy má zapříčinit fyzické ublížení. Nefyzické formy nepřímé šikany pak mohou zahrnovat záměrnou ignoraci nebo izolování žáka nebo učitele rozšiřování zákeřných pomluv a lží, neoprávněná nařčení ze sexuálního obtěžování nebo nespravedlivého hodnocení (u učitele), ničení pověsti a reputace, ponižování před ostatními žáky i pedagogy, nepříjemné sexuální provokace.

- Jednou z nejčastějších forem šikany je také elektronická šikana, tj. **kyberšikana**, která může mít podobu např. zakládání falešných profilů na jméno žáka či učitele s dehonestujícím obsahem, prezentace ponižujících videí na portálech, jako je youtube.com, spoluzaci.cz nebo facebook.com apod., prezentace zraňujících komentářů na webu, rozesílání vulgárních nebo výhružných koláží s tváří žáka nebo učitele či příslušníků jeho rodiny, výhružné SMS nebo e-maily apod. Oproti šikaně tváří v tvář má kyberšikana ze své podstaty mnohem větší dosah, čímž ještě více zhoršuje prožívání oběti. Pokud je oběť šikanována ve třídě, svědky pomluv, nadávek, posmívání a ztrapňování je max. několik desítek lidí. V prostředí internetu může být svědkem (ale i útočníkem) stejného chování i několik desítek tisíc lidí. Kyberšikana bývá u dětí školního věku často doplňkem klasické přímé a nepřímé šikany. Je tedy důležité při řešení prověřit případné souvislosti s klasickou šikanou. Tedy pokud probíhá klasická šikana (např. nadávky, ponižování), je nutné zjistit situaci oběti v kyberprostoru (mobil, profil, chat apod.) a naopak.

2. Šikanování může za určitých okolností přerůst až do forem skupinové trestné činnosti a v některých případech může nabýt i rysy organizovaného zločinu.

Za šikanování se nepovažuje škádlení a agrese, která nemá znaky šikanování (opakování, záměrnost atd.). Například, když se tzv. „poperou“ dva přibližně stejně silní žáci kvůli dívce, která se jim oběma líbí, nejde o šikanování, protože tu chybí nepoměr sil, kdy oběť se neumí nebo z různých příčin nemůže bránit. Kyberšikanou není oprávněná kritika na internetu bez zlého úmyslu, bez nadávek a ponižování. Termínem kyberšikana neoznačujeme rovněž vzájemné internetové psychické násilí a ani věcný konflikt (i opakovaný) mezi rovnocennými partnery.

Přímé varovné signály šikanování mohou být např.:

- posměšné poznámky na adresu žáka, pokořující přezdívka, nadávky, ponižování, hrubé žerty na jeho účet;
- kritika žáka, výtky na jeho adresu, zejména pronášené nepřátelským až nenávislným, nebo pohrdavým tónem;
- nátlak na žáka, aby dával věcné nebo peněžní dary šikanujícímu nebo za něj platil;
- příkazy, které žák dostává od jiných spolužáků, zejména pronášené panovačným tónem;
- skutečnost, že se žák podřizuje ponižujícím a panovačným příkazům spolužáků;
- nátlak na žáka k vykonávání nemorálních až trestných činů či k nucení spoluúčasti na nich;
- honění, strkání, šťouchání, rány, kopání, které třeba nejsou zvláště silné, ale je nápadné, že je oběť neoplácí;
- rvačky, v nichž jeden z účastníků je zřetelně slabší a snaží se uniknout;
- žák se snaží bránit cestou zvýšené agrese, podrážděnosti, odmítáním učitelům apod.

Nepřímé varovné signály šikanování mohou být např.:

- žák je o přestávkách často osamocení, ostatní o něj nejeví zájem, nemá kamarády;
- při týmových sportech bývá jedinec volen do družstva mezi posledními;
- při přestávkách vyhledává blízkost učitelů;
- má-li žák promluvit před třídou, je nejistý, ustrašený;
- působí smutně, nešťastně, stísněně, mívá blízko k pláči;

- stává se uzavřeným;
- jeho školní prospěch se někdy náhle a nevysvětlitelně zhoršuje;
- jeho věci jsou poškozené nebo znečištěné, případně rozházené;
- zašpiněný nebo poškozený oděv;
- stále postrádá nějaké své věci;
- odmítá vysvětlit poškození a ztráty věcí nebo používá nepravděpodobné výmluvy;
- mění svoji pravidelnou cestu do školy a ze školy;
- začíná vyhledávat důvody pro absenci ve škole;
- odřeniny, modřiny, škrábance nebo řezné rány, které nedovede uspokojivě vysvětlit.

POZN: (Zejména je třeba věnovat pozornost mladším žákům nově zařazeným do třídy, neboť konflikty v době adaptace nových žáků nejsou vzácností!)

Varovné signály šikany pro rodiče:

- za dítětem nepřicházejí domů spolužáci nebo jiní kamarádi;
- dítě nemá kamaráda, s nímž by trávil volný čas, s nímž by si telefonovalo apod.;
- dítě není zváno na návštěvu k jiným dětem;
- nechce jít ráno do školy (zvláště když dříve mělo dítě školu rádo); dítě odkládá odchod z domova, případně je na něm možno pozorovat i strach;
- ztráta chuti k jídlu;
- dítě nechodí do školy a ze školy nejkratší cestou, případně střídá různé cesty, prosí o dovoz či odvoz autem;
- dítě chodí domů ze školy hladové (agresori mu berou svačinu nebo peníze na svačinu);
- usíná s pláčem, má neklidný spánek, křičí ze snu, např. "Nechte mě!";
- dítě ztrácí zájem o učení a schopnost soustředit se na ně;
- dítě bývá doma smutné či apatické nebo se objevují výkyvy nálad;
- zmínky o možné sebevraždě;
- odmítá svěřit se s tím, co ho trápí;
- dítě žádá o peníze, přičemž udává nevěrohodné důvody (například opakovaně říká, že je ztratilo), případně doma krade peníze;
- dítě nápadně často hlásí ztrátu osobních věcí;
- dítě je neobvykle, nečekaně agresivní k sourozencům nebo jiným dětem, možná projevuje i zlobu vůči rodičům;
- dítě si stěžuje na neurčité bolesti břicha nebo hlavy, možná ráno zvrací, snaží se zůstat doma;
- své zdravotní obtíže může přehánět, případně i simulovat (manipulace s teploměrem apod.);
- dítě se vyhýbá docházce do školy;
- dítě se zdržuje doma více, než mělo ve zvyku.

Postupy řešení šikanování:

Škola má ohlašovací povinnost při výskytu šikany v následujících případech:

- dojde-li v souvislosti se šikanou k jednání, které by mohlo naplňovat znaky přestupku nebo trestného činu, obrací se škola na Policii ČR; trestní oznámení je možné podat také na státní zastupitelství;
- dojde-li k šikaně v průběhu vyučování, s ním souvisejících činností anebo poskytování školských služeb, **má škola povinnost tuto skutečnost oznámit zákonnému zástupci jak žáka, který byl útočníkem, tak žáka, který byl obětí;**
- škola ohlašuje orgánu sociálně právní ochrany dětí (zkratka OSPOD) takové skutečnosti, které nasvědčují tomu, že dítě je v ohrožení buď proto, že ho ohrožuje

někdo jiný nebo proto, že se ohrožuje svým chováním samo (viz § 6, 7 a 10 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů);

- v případě šikany se jedná o všechny případy, které škola oznámila policejnímu orgánu nebo státnímu zástupci a dále případy, které výše uvedeným nebyly oznámeny i přesto, že se stalo něco závažného, protože nebyl zákonný důvod.

Učitel a vychovatel, který zná případ šikanování a nepřijme žádná opatření, se vystavuje riziku trestního postihu. Učitelé nebudou podceňovat počáteční projevy šikany (verbální ani fyzické). Třídní učitelé vymezí v kolektivech možnosti oznamovat i zárodky šikanování při zachování důvěrnosti. Učitelé zajistí kvalitní dohled v prostorách WC, šaten, před jídelnou a před školou (potenciální prostory k šikanování). **Počáteční fáze šikany řeší ve své třídě třídní učitel, popř. ve spolupráci s metodikem prevence.** Ten také rozhodne, zda řešení zvládne škola sama, nebo si povolá odborníka specialistu.

Šikanování je komplikovaný a paradoxní fenomén a běžné pedagogické postupy naprosto selhávají. Při řešení šikany je třeba vyvarovat se těchto nevhodných postupů:

- přehlížení, bagatelizací agresivního nebo násilného chování
- odkazování na to, aby si oběť svoji situaci řešila sama, „postavila se jí“
- nucení žáků, aby veřejně řekli, co viděli nebo se veřejně ihned na místě omlouvali
- vedení rozhovoru s žákem o situaci před ostatními žáky, vedení rozhovorů žáků zapojených do šikany společně
- nedostatečného vyhodnocení závažnosti problému a z toho plynoucí volby neadekvátních postupů nebo nepřiměřeného trestu
- emotivního řešení problému (k řešení problému je třeba přistupovat věcně)
- agresivního řešení problému (např. násilím)
- příliš autoritativního řešení (např. zastrašováním nebo vyhrožováním), což může vést spíše ke zhoršení situace, případně ke skrytějším formám šikany, nebo i k jinému rizikovému jednání
- předjímání recidivy útočnicka
- řešení i méně závažného rizikového chování v součinnosti s policií (zbytečná kriminalizace útočnicka)
- automatického obviňování oběti (sekundární viktimizace)
- vyhýbání se problematickým aktivitám jako zdrojům budoucí šikany

Krizový plán vyšetřování nižšího stadia šikany:

1. **ochrana oběti;** během vyšetřování (mimo třídu) zajistit nad třídou dozor, který **zamezí případné domluvě mezi agresory či svědky**
2. **odhad závažnosti** onemocnění skupiny a stanovení formy šikany
šikanu by neměl vyšetřovat pouze třídní učitel, který je pod vlivem znalosti třídy;
nejlépe 3 vyšetřující s jasným vymezením rolí a kompetencí (ovzduší intimity; vždy **minimálně jeden svědek** všech rozhovorů) – metodik prevence, výchovný poradce
informovat ředitele školy
3. **rozhovor s informátory** – měli by to být průměrní žáci (ne nejoblíbenější, nejlepší nebo nejhorší), zajistit bezpečí
4. **nalezení vhodných svědků** – pozor, aby se svědkem nestal sám agresor (často se jako svědek hlásí sám agresor – hrozí manipulace, dokáže velmi přesvědčovat)
5. **individuální rozhovory se svědky (nepřípustné je společné vyšetřování agresorů a svědků, hrubou chybou je konfrontace oběti s agresory)**

- rozhovory **zapisovat a porovnávat**
6. **rozhovor s obětí** (oběťmi) – oběť se při rozhovoru musí cítit dobře (doporučuje se neseďet proti sobě, ale vedle sebe, nedotýkat se jí), potřebuje získat jistotu, že se případ řeší k jejímu prospěchu;
    - nechat dostatek času, trpělivost, otevřené otázky („Víš, že řešíme problém, který se týká tebe. Řekni, jestli můžeš, co se ti stalo...“ Pokud o tom ale nechce mluvit, nemusí (třeba později). „Teď je třeba, abys mi řekl, co by ti nejvíc pomohlo...“);
    - v prvních fázích šikany navrhnout smíření s agresorem – oběť většinou souhlasí.
    - nabídka pomoci, zajistit bezpečí - **určit ochránitele oběti**
  7. **rozhovor s agresorem** (u více agresorů **individuální** rozhovory) - je nejobtížnější; vybrat vhodnou metodu rozhovoru s agresorem:
    - a. metoda usmíření;
    - b. metoda vnějšího nátlaku (výchovní pohovor nebo výchovní komise s agresorem a jeho rodiči);fáze rozhovoru s agresorem:
    - a) zahřívací předkolo - při výslechu agresora žádné projevy sympatií!
 „**znepříjemnit**“ agresorovi pobyt při rozhovoru
 dobré je narušit agresorovi jeho prostor, opřít se proti němu, upřeně se na něj dívat
    - b) monolog - **nechat ho mluvit jako prvního** (abychom znali jeho verzi a on z našich otázek nepoznal, co už víme), opět **se svědky vše zapisovat**
    - c) využít „**momentu překvapení**“ - zjistit si předem podrobnosti o případu, zmást agresora
    - d) pokud je agresorů více, musíme zabránit po pohovoru každého z nich kontaktu s ostatními a jejich případné domluvě porovnávání jednotlivých výpovědí
  8. při obtížném a nepřehledném vyšetřování je možná **konfrontace** mezi svědky navzájem nebo mezi agresory navzájem; **nikdy mezi svědkem a agresorem nebo obětí a agresorem**, případně jeho rodiči (může se to zvrhnout až k tomu, že si za to oběť může vlastně sama)
  9. **třídnická hodina:**
    - a. efekt metody usmíření
    - b. oznámení potrestání agresorů
  10. **rozhovor s rodiči oběti**
práce s obětí - dlouhodobější ochrana, náprava škod, nabídka odborné pomoci
  11. **rozhovor s rodiči agresora** (pokud již rovnou nejsou u výslechu svého dítěte)
práce s agresorem (často to jsou sami dříve šikanovaní nebo doma týraní)
  12. třídní schůzka s rodiči;
  13. **další práce s celou třídou** – komunitní kruh, sledování třídního kolektivu

Pokročilé a komplikované šikany škola řeší ve spolupráci s odborníky z venku, zejména z PPP, SVP, OSPOD. Do komplikované šikany zařadíme především neobvyklé formy šikany, např. výbuch skupinového násilí, tzv. školní lynčování. Dále sem patří šikany krajně ohrožující bezpečí pedagoga a život oběti nebo šikany se změnou v základním schématu. Prakticky jde zejména o nějakou zvláštnost u přímých a nepřímých účastníků šikany. Patří sem rovněž šikany s rozvinutým zakrývacím systémem. Vážnou komplikací je intenzivnější závislostní vztah mezi oběťmi a agresory a vážnější dopady šikany na oběť - například známky úzkostné poruchy.

Krizový plán pro výbuch skupinového násilí při pokročilé šikaně:

A. První (alarmující) kroky pomoci

1. zvládnutí vlastního šoku – bleskový odhad závažnosti a formy šikany;

2. bezprostřední záchrana oběti, zastavení skupinového násilí

B. Příprava podmínek pro vyšetřování

3. zalarmování pedagogů na poschodí a informování vedení školy;

4. zabránění domluvě na křivé skupinové výpovědi;

5. pokračující pomoc oběti (přivolání lékaře);

6. oznámení na policii, paralelně – navázání kontaktu se specialistou na šikanování, informace rodičům

C. Vyšetřování

7. rozhovor s obětí a informátory;

8. nalezení nejslabších článků, nespolupracujících svědků;

9. individuální, případně konfrontační rozhovory se svědky;

10. rozhovor s agresory, případně konfrontace mezi agresory, není vhodné konfrontovat agresora (agresory) s obětí (oběťmi)

D. Náprava

11. metoda vnějšího nátlaku a změna konstelace

Výchovná opatření a potrestání se provádí v souladu s klasifikačním řádem školy.

Škola má k dispozici pro zastavení násilí agresorů běžná, ale i mimořádná nápravná opatření:

- výchovná opatření (napomenutí a důtka třídního učitele, důtka ředitele školy);
- snížení známky z chování;
- převedení do jiné třídy, pracovní či výchovné skupiny (je třeba individuálně posoudit efektivitu tohoto opatření, aby nedošlo k přesunutí šikany do nového prostředí a podmínek);
- ředitel školy doporučí rodičům dobrovolné umístění dítěte do pobytového oddělení střediska výchovné péče, případně doporučí realizovat dobrovolný diagnostický pobyt žáka v diagnostickém ústavu;
- ředitel školy podá návrh orgánu sociálně právní ochrany dítěte (OSPOD) k zahájení práce s rodinou, případně k zahájení řízení o nařízení předběžného opatření či ústavní výchovy s následným umístěním v diagnostickém ústavu;
- škola umožní agresorovi individuální výchovný plán.

Doporučuje se dále pracovat s agresorem (vedení k náhledu na vlastní chování, motivy apod.) i s obětí šikany. V případě potřeby doporučit zákonnému zástupci péči dítěte v PPP, SPC nebo jiných odborníků – klinických psychologů, psychoterapeutů nebo psychiatrů, případně převedení do jiné třídy.

Pro nápravu situace ve skupině je potřeba pracovat s celým třídním kolektivem. Je nezbytné vypořádat se i s traumaty těch, kteří přihlíželi, ale nezasáhli (mlčící většina či menšina) apod. V průběhu asi 2 měsíců ve třídě **komunitní kruh**, mapovat situaci (vždy po 14 dnech). Ve třídě zajistit alespoň **2 ochránitele**, kteří hlídají bezpečí oběti. Po uplynutí této lhůty (pokud je vše v pořádku), se k případu již nevracet!! V případě negativních dopadů šikanování na oběť je nutno zprostředkovat jí péči PPP, SPC nebo dalších odborníků - klinických psychologů, psychoterapeutů nebo psychiatrů.

Dle vyhlášky č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních, ve znění vyhlášky č. 116/2011 Sb. je při poskytování poradenských služeb (tj. také při intervenčních programech) **nutné žáky, včetně jejich zákonných zástupců, předem informovat o charakteru poradenské služby.** Využívá se tzv. informovaný souhlas. Výstupem práce externí odborné instituce by měla být písemná zpráva

s adekvátními informacemi. Aby byly pro školu informace relevantní, doporučuje se před započítáním poradenských služeb dohodnout obsah a rozsah práce.

V případech podezření nebo již prokazatelných projevů šikany, které nejsou bezodkladně a uspokojivě řešeny v pravomoci pedagogických pracovníků včetně školního metodika prevence či výchovného poradce, může se zákonný zástupce obrátit na ředitele školy.

Pokud se však projeví nečinnost i ze strany ředitele a postup školy v řešení šikany je nedostatečný, je možné jednat v této záležitosti se zřizovatelem školy nebo podat stížnost na školu České školní inspekci.

Šikana zaměřená na učitele ze strany žáků:

- Neměla by být v žádném případě považována za individuální záležitost konkrétního pedagoga, kterou by si měl vyřešit sám. Jedná se o celostní problém, který **se týká všech členů školy**. Odpovědnost za prevenci a řešení šikany nese vedení školy, potažmo také zřizovatel.
- **Šikanou může trpět i vysoce zkušený a kompetentní pedagog**, který dobře zná svůj předmět, ovládá třídní management a má dobré pedagogické schopnosti. Ani takový pedagog nemusí disponovat kapacitou zamezit některým šikanujícím projevům vůči sobě.
- Nejčastěji se tato šikana odehrává ve škole – ve třídách a na chodbách, nicméně může se odehrávat také mimo školu ve veřejných prostorách, v místě bydliště pedagoga nebo v kyberprostoru.
- Pedagog nastavuje a uplatňuje jasná pravidla ve třídě; na konflikt nebo nerespektování reaguje včas, pracuje s pravidly v chování a používá stanovené důsledky jejich nerespektování konzistentně; vyhýbá se řešení konfliktu a konfrontací ze strany žáka před celou třídou, usměrňuje řešení na individuální konzultaci; vyhýbá se konfrontačnímu tónu. Nezpůsobuje ponížení nebo zesměšnění žáka před třídou; při hodnocení žáka zachovává jeho důstojnost. Všimá si změn v náladě, emocích a v chování žáků a včas na ně reaguje.
- Pedagog, který čelí šikaně ze strany žáků, je v dané situaci v pozici oběti, která by neměla zůstat v situaci sama, ale měla by vyhledat pomoc ostatních. Je tedy zapotřebí, aby škola podporovala své pedagogy k vyhledání pomoci, zajistila bezpečí pro pedagoga a řešila vzniklou situaci se žáky, rodiči a ostatními pedagogy. Vedení školy vyjadřuje pedagogům podporu, oceňuje jejich práci, vytváří atmosféru důvěry, podporuje spolupráci v pedagogickém sboru a zastává nekonfliktní způsob řešení problémů.
- V případě bezprostředního ohrožení pedagoga žákem/žáky si pedagog pro sebe zajistí bezpečí (odejde ze třídy, přivolá si pomoc apod.) a požádá o spolupráci jiného kolegu nebo vedení školy pro zajištění dohledu ve třídě, případně izolaci agresora a zajištění bezpečí pro ostatní žáky ve třídě vyžaduje-li to situace.
- Je zapotřebí, aby šikanovaný pedagog sám, jeho kolegové i vedení školy porozuměli tomu, že byl vystaven traumatickému zážitku. Tento zážitek může být bolestným i pro svědky (kolegy nebo žáky ve třídě). Je proto zapotřebí dovolit si čas na zpracování šoku, neobviňovat se, vyhledat si pro sebe sociální podporu od kolegů, přátel, rodiny, monitorovat u sebe znaky stresu, které se mohou objevit i později (např. problémy se spánkem, pozorností, úzkostí, zvýšená citlivost, nechut' k jídlu nebo naopak) a případně vyhledat pro sebe odbornou pomoc.
- Šikana pedagoga bývá často spojena s šikanou mezi žáky. Škola zajistí posouzení sociálních vztahů ve třídě a na základě výsledků nastaví odpovídající řešení.

- Pro třídu, ve které se šikana odehrávala, zajistí škola intervenční program k řešení šikany za účelem znovunastolení bezpečí ve třídě.

Postup při řešení kyberšikany:

A) Pokud se kyberšikana neděje během vyučování, ale týká se žáka školy:

Škola nemůže udělovat kázeňské tresty za činnost, která se nestala během vyučování.

Přesto by škola měla kyberšikany řešit alespoň v následujících základních bodech:

1. **Zjistit informace** o tom, jakých všech tříd se případ kyberšikany týká. Ve všech zasažených třídách pak provést ve spolupráci s metodikem prevence **sociometrii** – z 80% je kyberšikana pouze doplňkem šikany tváří v tvář. Oběť klasické šikany se může stát agresorem v kyberšikaně. Pokud se potvrdí podezření, že šikana na škole probíhá, postupovat podle zpracovaného **krizového plánu na šikanu**.
2. **Doporučit rodičům oběti**, aby se v případě kyberšikany svého dítěte obrátili na **Policii ČR**, popř. podali žalobu k soudu.
3. **Informovat** (se souhlasem zákonného zástupce žáka) **zasažené žáky o postupu při řešení kyberšikany**. Sdělit jim, že škola trestat v tomto případě nemůže, a proto byl případ předán policii/soudu. Děti potřebují vědět, že za každé nepřiměřené chování přijde trest.

B) Pokud se kyberšikana děje během vyučování, v prostorách školy

Postupovat podle krizového plánu na šikanu.

1. Zajistit ochranu oběti

Kontaktujte operátora mobilní sítě nebo zřizovatele www stránek, profilu...atd.

2. Zajistit dostupné důkazy s podporou IT kolegy

3. Informovat ředitele školy

4. Důkladně vyšetřit a žádat odbornou pomoc

Vyšetřete všechny souvislosti se zjištěným incidentem. Kyberšikana může být provázána s klasickou šikanou – např. oběť klasické šikany se může stát agresorem v kyberšikaně.

Zajistěte si podporu a pomoc externího pracovníka (IT expert, PPP, Policie ČR,...). Kontaktujte a spolupracujte s MySpace, Facebookem, mobilními operátory nebo jakýmkoli jiným webovým prostředím, kde ke kyberšikaně došlo.

V závažnějších případech kyberšikany (kyberšikana naplňuje skutkovou podstatu trestného činu) kontaktovat Policii ČR a Orgán sociálně-právní ochrany dětí.

5. Opatření

Zvolte takové opatření a řešení, které je odpovídající závažnosti prohřešku a důsledkům, které agresor způsobil.

6. Informovat a poučit zákonné zástupce oběti i kyberagresora

Postup a zásady sdělování informací jsou stejné jako u „klasické šikany“ (např. NE konfrontace oběti a agresora). **Poučte rodiče** o tom, koho mohou (je vhodné) kontaktovat (Policie ČR, OSPOD, PPP, právní zástupce atd.). Některé případy kyberšikany nespádají do kompetence školy.

7. Žádat konečný verdikt a informace

Při zapojení a následně celém prošetření případu trvejte na konečném stanovisku všech zainteresovaných institucí (PČR...) a dalších subjektů (rodiče).

8. Postihy

Při postizích agresorů postupovat v souladu se školním řádem.

9. Informovat zasažené žáky o výsledcích šetření ve škole a udělených trestech.

Rady pro oběť kyberšikany:

1. Ukončete komunikaci.

Nekomunikujte s útočníkem, nesnažte se ho žádným způsobem odradit od jeho počínání, nevyhrožujte, nemstěte se. Cílem útočníka je vyvolat v oběti reakci, ať už je jakákoli.

2. Blokuje útočníka.

Zamezte útočníkovi přístup k vašemu účtu nebo telefonnímu číslu a je-li to v dané situaci možné, i k nástroji či službě, pomocí které své útoky realizuje (kontaktujte poskytovatele služby).

3. Oznamte útok, porad'te se s někým blízkým, vyhledejte pomoc

Svěřte se blízké osobě. Pro uchování důkazů oslovte někoho, kdo má vyšší IT gramotnost. Kontaktujte školu a specializované instituce (PPP, policii, SVP, intervenční služby specializující se na řešení kyberšikany, psychology apod.).

4. Uchovejte důkazy.

Uchovejte a vystopujte veškeré důkazy kyberšikany (SMS zprávy, e-mailové zprávy, zprávy z chatu, uložte www stránky apod.). Na základě těchto důkazů může být proti útočníkovi či útočníkům zahájeno vyšetřování.

5. Žádejte konečný verdikt.

Po prošetření celého případu trvejte na konečném stanovisku všech zainteresovaných institucí.

Rady pro rodiče:

- **Zajistěte, aby dítě vědělo**, že všechna pravidla chování při kontaktu s ostatními lidmi jsou stejná jako v reálném životě.
- **Ujistěte se**, že vaše škola má vhodný vzdělávací program o bezpečnosti na internetu.
- **Učte své děti vhodnému chování** na internetu. Seznamte je s pravidly používání internetu či mobilního telefonu.
- **Buďte vzorem** vhodného užívání moderních technologií.
- **Sledujte aktivity** svých dětí, když jsou online. Zajímejte se o to, k čemu vaše dítě mobilní telefon či internet používá.
- **Používejte filtrační a blokační software.**
- **Všímejte si varovných znaků** toho, že se děje něco neobvyklého. Jak se dítě při elektronické komunikaci chová, včetně reakcí dítěte na vaši přítomnost.
- **Použijte „Smlouvu o používání internetu“** viz www.kapezet.cz – Kyberšikana.
- Kultivujte a udržujte se svými dětmi otevřenou a upřímnou linii komunikace. Dejte dítěti najevo, že za vámi může přijít s problémem.

ŠKOLNÍ PROGRAM PROTI ZNEUŽÍVÁNÍ NÁVYKOVÝCH LÁTEK

Varovné signály pro rodiče, že dítě užívá alkohol nebo drogy:

- časté výkyvy nálad
- vznětlivé a agresivní chování

- únava, deprese
- straní se rodičů
- tráví hodně času samo ve svém pokoji
- úpadek vzhledu a zanedbávání zevnějšku, špinavé oblečení
- změna stylu oblékání
- zvýšený zájem o drogové symboly (na tričkách, hudba subkultury apod.)
- zhoršení školního prospěchu
- ztrácí zájem o školu, vyučování
- ztrácí motivaci a zájem o koníčky, sport
- změna kamarádů, ztráta původních kamarádů
- samotářství, přestává trávit čas se svými kamarády
- nesvěřuje se a nemluví o tom, kam chodí a co dělá
- časté pozdní příchody domů, časté přespávání u neznámých kamarádů
- utrácí hodně peněz
- doma se ztrácí peníze nebo věci (potřebuje na drogy nebo alkohol)
- má víc peněz (peníze získané prodejem drog)
- krádeže
- reaguje nepřiměřeně, pokud mluvíme o alkoholu nebo drogách
- lže, podvádí, má tajnosti
- ztráta chuti, hubnutí
- rozšířené nebo zúžené zornice, nejasné vyjadřování (fyzické příznaky užívání drog)
- začervenání kolem nosu
- nález důkazů užívání drog

Co dělat?

Pokud je dítě pod vlivem drog, volejte lékaře. Nepodporujte a neusnadňujte další experimentování s drogami. Mluvte s dítětem o alkoholu a drogách i v případě, že je obhajuje!! Opatřete si protiargumenty! Stanovte pravidla. Dítě by mělo vědět, jaké důsledky bude mít jeho jednání. Snažte se trávit s dítětem více času. Pomozte mu se odpoutat od nevhodné společnosti. Posilujte sebevědomí dítěte. Snažte se působit v rámci širší rodiny (prarodiče). Vyhledejte profesionální pomoc, pokud dítě odmítá spolupracovat.

Čemu se vyhnout?

Nepopírejte problém, mluvte o něm.

Neobviňujte okolí (partnera)

Nezanedbávejte sourozence problémového dítěte. Jeho sourozenci problémem v rodině trpí, jsou více ohroženi a potřebují Váš zájem.

Nezanedbávejte bezpečnost dalších členů rodiny. Člověk pod vlivem alkoholu nebo drog může být velmi nebezpečný.

Neusnadňujte užívání drog. Nedávejte mu peníze na drogy. Zabezpečte peníze a cenné předměty proti krádeži.

Nenechte se vydírat, dítě může vyhrožovat útekem z domova, prostitucí i sebevraždou.

Rizika samozřejmě existují, ale tím, že ustupujete, zvyšujete riziko.

Nevyhrožujte něčím, co nechcete nebo nemůžete splnit.

Vyhnete se fyzickému násilí- nevede k cíli, žije v dítěti pocit ukřivdění.

Nevěřte tvrzení, že dítě má drogu pod kontrolou, popř. snižuje dávky a postupně přestane.

Trvejte na léčbě, pokud dítě není schopno problém s Vaší pomocí zvládnout.

Neustupujte do nekonečna. Zbytečně se s dítětem nehádejte, parta by pro něj byla ještě přitažlivější.

Požadavek, aby do bytu nechodili lidé, kteří berou drogy, je rozumný. I když dítě později odejde, je dobré být připraven mu pomoci, pokud přijme určité podmínky.

Neztrácejte naději. I tento obrovský problém se daří úspěšně zvládnout.

Postup při řešení výskytu návykových látek a jejich užívání ve škole:

A) U žáka byla nalezena droga povolená (alkohol, cigarety)

Řeší a trestá třídní učitel, metodik prevence ve spolupráci s výchovným poradcem, popř. ředitel školy.

1. Zabránit další konzumaci
2. Informovat zákonné zástupce žáka
3. Potrestat za porušení školního řádu
4. Další práce s žákem – snaha o rozumné usměrnění. V případech kdy je problém závažnější, nabídka pomoci při zajištění vhodné odborné péče (PPP apod.).
5. Pokud spolupráce s rodiči není efektivní a dítě je ohroženo, má škola povinnost obrátit se na OSPOD s upozorněním na možné ohrožení výchovy dítěte.

Vhodné je informovat i dětského lékaře dítěte.

B) U žáka byla zadržena nelegální návyková látka (NL)

1. **Zabavit (v přítomnosti svědka)** s použitím ochranných pomůcek (nebrat do rukou). Zabavenou látku nepodrobovat žádnému testu ke zjištění její chemické struktury.
2. O nález **ihned uvědomit vedení školy.**
3. O nález **sepsat stručný záznam s vyjádřením žáka, u kterého byla látka nalezena, datum, místo a čas nález a jméno žáka.** Zápis **podepíše i žák**, u kterého byla látka nalezena (nebo který látku odevzdal). V případě, že podepsat odmítá, uvede pracovník tuto skutečnost do zápisu. **Zápisu a rozhovoru se žákem je přítomen ředitel školy nebo jeho zástupce.**
4. O nález **vyrozumět Policii ČR**, která provede identifikaci a zajištění podezřelé látky a informuje zákonného zástupce nezletilého žáka.
5. V případě, že je látka nalezena u žáka, který se jí intoxikoval, předají látku zajištěnou výše uvedeným postupem, **přivolanému lékaři, který se dostaví v případě, že to vyžaduje zdravotní stav žáka.** Může to usnadnit léčbu, neboť u řady NL jsou známy protilátky, které odstraní nebo zmírní akutní účinek NL. Další postup nutný k identifikaci látky pak zajistí Policie ČR.
6. **Potrestání za porušení školního řádu.**
7. Nabídka pomoci zákonným zástupcům při dalším řešení problému s užíváním NL.

C) Je důvodné podezření, že žák má NL u sebe

Jedná se o důvodné podezření ze spáchání trestného činu, resp. provinění v případě nezletilých osob, nebo přestupku, a proto řešení této situace spadá do kompetence Policie ČR.

1. **Ihned vyrozumět Policii ČR**, zkontaktovat s ní další postup a **informovat zákonného zástupce nezletilého žáka.**

2. Žáka je nutné mít do příjezdu Policie ČR **izolovaného od ostatních žáků, ale zásadně pod dohledem**. U žáka v žádném případě **neprovádět osobní prohlídku nebo prohlídku jeho věci**.

D) Žák je přistižen při konzumaci návykových látek v prostorách školy nebo v době školního vyučování, či v rámci akcí školou pořádaných (stejný postup i v případě příchodu žáka do školy pod vlivem NL nebo kdy trpí abstinenčními příznaky, resp. kdy nelze prokázat, že se intoxikoval ve škole)

1. **Návykovou látku je třeba žákovi odebrat za přítomnosti další osoby** a s použitím ochranných pomůcek a **zajistit ji** (uzamknout, drogu v zalepené obálce či igelitu), aby žák nemohl v konzumaci pokračovat.
Orientační testy na NL nedělat (přísná kritéria).
2. Posoudíme momentální stav žáka.
V případě, že je ohrožen na zdraví a životě, **zajistíme první pomoc** (zdravotník školy) a **voláme: službu první pomoci, Policii ČR a zákonné zástupce** (odvoz do nemocnice nejlépe s rodiči žáka)
3. O události se sepíše **stručný záznam s vyjádřením žáka**, pokud mu to jeho zdravotní stav umožní (pokud se žák odmítá vyjádřit, tuto skutečnost rovněž zapíšeme) - podpis žáka, vyhotovitele záznamu a svědka. Tento **záznam založí školní metodik prevence** do své agendy.
4. **Vyrozumí se vedení školy.**
5. V případě, že žák není schopen pokračovat ve vyučování nebo není schopný dbát pokynů zaměstnanců školy, **vyrozumí škola ihned jeho zákonného zástupce**. Jestliže není zákonný zástupce dostupný, vyrozumí škola orgán sociálně právní ochrany a vyčká jeho pokynů. Škola může od orgánu sociálně-právní ochrany obce vyžadovat pomoc.
Škola má **oznamovací povinnost k zákonnému zástupci a k orgánu sociálně-právní ochrany dítěte** i v případě, kdy je žák schopen výuky (dbát pokynů pracovníků školy).
6. **Potrestání. Užívání návykových látek je porušením školního řádu.**
7. V případě uživatele zájmu nebo zájmu jeho zákonných zástupců, poskytne škola informace o možnostech odborné pomoci při řešení takové situace (např. K – centrum).

E) Žák je přistižen při distribuci návykových látek (NL)

Distribuce NL je v České republice považována za protiprávní jednání. Je proto zakázána a může být kvalifikována jako trestný čin. Množství, které žák distribuuje, není nijak rozhodující.

Přechovávání NL je také vždy protiprávním jednáním. Množství, které u sebe žák v danou chvíli má, je rozhodující pro to, aby toto protiprávní jednání bylo blíže specifikováno buď jako přestupek nebo v případě množství většího než malého jako trestný čin (provinění v případě nezletilého žáka) - ale toto množství nemusí mít žádný vliv na kázeňský postih, který je stanovený školním řádem.

Prokázané navádění jiných žáků k užívání návykových látek je považováno rovněž za rizikové a protiprávní jednání.

1. Jestliže má pracovník školy **důvodné podezření**, že ve škole došlo k distribuci NL, musí o této skutečnosti škola vždy **vyrozumět Policii ČR**, protože se jedná o podezření ze spáchání trestného činu (patří sem i nabídka tabákových výrobků nebo alkoholu nezletilým).
  2. Jestliže se tohoto jednání dopustila osoba mladší 18 let nebo bylo namířeno proti osobě mladší 18 let, **vyrozumí** škola také **zákonného zástupce a orgán sociálně-právní ochrany** dítěte.
  3. Pokud v rámci tohoto podezření **zajistí** pracovníci školy nějakou **látku**, postupují způsobem popsaným níže.
- 4. Informovat pedagogický sbor.**

F) V prostorách školy byla nalezena látka považovaná za omamnou nebo psychotropní, nebo bylo nalezeno **vybavení k jejich užívání** (injekčního vybavení)

1. Látku nepodrobovat žádnému testu ke zjištění její chemické struktury.
2. O nález **ihned uvědomit vedení školy** spolu s **písemným záznamem** (vždy se svědkem).
3. **Vyrozumět Policii ČR**, která provede identifikaci a zajištění podezřelé látky.
4. V případě časové překážky na straně Policie se z praktických důvodů doporučuje za přítomnosti dalšího pracovníka školy s použitím gumových/latexových rukavic **vložit látku do obálky, napsat datum, čas a místo nález. Obálku přelepit, přelep opatřit razítkem školy a svým podpisem a uschovat do školního trezoru. Zajištěnou látku následně předat Policii ČR.**

G) Žák se svěří s tím, že užívá drogy

Informovat zákonné zástupce, nabídka pomoci (K-centrum, CPP Vrakbar , PPP).
Řeší učitel, metodik prevence.

H) Škola zjistí, že v místě, kde sídlí, lze sehnat drogy

Škola nenese právní zodpovědnost mimo své území, má však morální odpovědnost.
Informovat pedagogický sbor, zákonné zástupce.
Nahlásit Policii ČR.

I) Rodič (e) žáka vykazuje (i) problémy se zakázanými drogami nebo alkoholem.

Poskytnout přiměřené informace příslušným pracovníkům nebo organizacím v oblasti soc. péče (dle závažnosti a možného ohrožení dítěte).

1. Komunikace se žákem, rodiči. Nabídka pomoci.
2. Informovat sociálně právní ochranu dítěte (kurátoři).

J) Rodič hledá ve škole radu, jak řešit problémy s drogami u svého dítěte.

Respektovat specifika každého jednotlivého případu.

K) Pracovník školy trpí problémy se zakázanou drogou nebo alkoholem

Řeší zaměstnavatel dle Zák. práce a pracovního řádu.

ŠKOLNÍ PROGRAM PROTI VANDALISMU A KRÁDEŽÍM

Vandalismus ve školním prostředí se projevuje ničením školního majetku nebo jeho poškozováním a ničením majetku ostatních žáků, případně dalších členů školní komunity.

Krádež je takové jednání, při kterém se někdo zmocní věci, která není jeho a to za účelem si ji ponechat, používat ji apod., aniž by s tím majitel věci souhlasil, nebo o tom byl informován. Škoda většího rozsahu (škoda větší dle trestního zákoníku je 50.000,- Kč, škoda velkého rozsahu dle trestního zákoníku je 5.000.000,- Kč, viz. § 138), škoda nikoli nepatrná 5000,- Kč je hranice pro trestný čin. V případě, že je ukradena věc menší hodnoty než 5000,- Kč (a je to bez použití násilí – překonání překážky, není to vloupání) jedná se o přestupek proti majetku dle § 50 zák. o přestupcích č. 200/1990 Sb. v platném znění.

Škoda na odcizené věci od 5000,- Kč výše je trestným činem krádeže dle ustanovení § 205 trestního zákoníku. V případě, že byla odcizena věc s hodnotou menší než 5.000,-Kč, ale bylo použito násilí – vypáčená skříňka, šatna, šuplík...nebo násilí vůči osobě a snaha zmocnit se věci = **loupež, jedná se vždy o trestný čin.**

Prevence vandalismu na naší škole:

- fyzický dohled nad žáky
- organizované přestávkové aktivity (stolní tenis, za pěkného počasí možnost vyjít ven na hřiště a zahradu)
- zaznamenávat odchody a příchody (včetně času) během vyučování
- z hodin (na záchod apod.) uvolňovat minimálně

Strategie vyšetřování vandalismu:

1. Vždy musí být **informován ředitel školy**
2. **Pečlivě se zabývat příčinami** takového jednání (zda žák nebyl k činu donucen někým jiným). V případě, že se práce s příčinou vymyká našim možnostem nebo pro ni nemáme zákonné opodstatnění, kontaktovat odborné instituce (PPP,SVP).
3. O způsobené škodě **provést záznam**, ze kterého budou jasně vyplývat všechny důležité skutečnosti: kdo – co - kdy – kde – jak – proč – čím...
4. **Náhradu úmyslně způsobené škody důsledně vymáhat** po tom, kdo ji způsobil. (resp. po jeho zákonném zástupci).
U škod, které se dají nahradit tak, že je **opraví sám žák**, preferovat tento způsob náhrady škody.
5. Pokud došlo k poškození majetku další osoby, **vyrozumět zákonné zástupce poškozeného.**
6. V případě, kdy způsobená škoda je nepatrná nebo malá (do 5.000,- Kč), je třeba věc **oznámít zákonným zástupcům** tehdy, jestliže **dítě věc poškodilo úmyslně a nejeví žádnou snahu o nápravu.** V případě **škod většího rozsahu nebo škod na majetku někoho třetího** (spolužák, cizí osoby v průběhu školní exkurze atd.) **oznámít vždy. Dohodnout se s nimi na způsobu náhrady škody.**
7. Jestliže se jedná o škodu většího rozsahu **způsobenou úmyslně** a ten, kdo ji způsobil, **není ochotný škodu nahradit, vyrozumět Policii ČR** a oznámit podezření na spáchání přestupku proti majetku, případně trestného činu majetkové povahy. Policii vyrozumět i v případě, že **o to žádá poškozený** nebo jeho zákonní zástupci.
8. **Potrestání viníka.** Náhrada škody není sankce, ale samozřejmost.

9. V případech, kdy se jedná o opakované jednání a výchovná a další opatření, která zvolila škola, neměla žádný účinek, ohlásit na OSPOD.

Strategie vyšetřování krádeže:

1. Vždy musí být **informován ředitel školy**.
2. **Pečlivě se zabývat příčinami**. Některé jsou významně polehčující (dítě je ke krádeži donuceno někým jiným, z koho má strach).
3. **Každou nahlášenou krádeží se zabývat, vyšetřit ji**. Je to důležité poselství jak pro poškozeného, tak pro zloděje. Jakmile budete k dětem mít proslovy o krádežích, **nezačínajte je tím, že si všichni mají na své věci dávat dobrý pozor** a vy jste jim říkali, že si to či ono nemají do školy nosit nebo to mají zamykat. Tyto informace často vyznívají, **jako by za krádež mohl poškozený, nikoliv zloděj**. Jakoby normální bylo všechno zamykat a ne nekrást. Rozhovory s poškozeným po nahlášení krádeže rovněž nezačínajte tímto způsobem.
4. O krádeži a jejím šetření **provést záznam**, ze kterého budou jasně vyplývat všechny důležité skutečnosti: kdo – kdy – kde – jak – proč – čím...
5. S náhradou způsobené škody postupovat jako u vandalismu. **Preferovat nápravu vztahu mezi poškozeným a zlodějem** – trvat na tom, aby zloděj věc vrátil přímo poškozenému, omluvil se a nabídnul za své chování nějakou kompenzaci.
6. Bezprostředně **informovat zákonné zástupce poškozeného**.
7. **Zákonné zástupce zloděje vyrozumět vždy až poté, kdy budou přesně známy příčiny**, které dítě k takovému chování vedly a to zejména v případě menších dětí.
8. **Jestliže se jedná o trestný čin** (krádež nad 5000,- Kč nebo bylo použito násilí), **vyrozumět Policii ČR. Důležité upozornění: Škola a školské zařízení není orgán činný v trestním řízení, takže nemůže nic vyšetřovat**. Pokusy o „vyšetřování“ ze strany školy, mohou nenapravitelně ovlivnit další vyšetřování Policie ČR. Policii ČR vyrozumět i v případě, kdy je škoda nikoliv nepatrná, nikdo nejeví snahu o nápravu a škola není vlastními silami schopná domoci se takové nápravy. Musí se jednat o úmyslné zcizení, poškození nebo zničení věci. Také tehdy, jestliže o to žádá poškozený nebo poškozená nebo jejich zákonní zástupci.
9. **Potrestat zloděje** na základě porušení školního řádu.
10. V případech, kdy se jedná o opakované jednání a výchovná a další opatření, která zvolila škola, neměla žádný účinek, **vyrozumět OSPOD** (oddělení sociálně právní ochrany dětí).

ŠKOLNÍ PROGRAM PROTI ZÁŠKOLÁCTVÍ

Za záškoláctví je považována neomluvená absence žáka (absenci žáka omlouvá pedagog, nikoliv rodič, a to na základě písemné žádosti zákonného zástupce, vždy v souladu s pravidly školy o omlouvání absence) ve škole. Jedná se o přestupek, kterým žák úmyslně zanedbává školní docházku. Je chápáno jako porušení školního řádu, současně jde o porušení školského zákona, který vymezuje povinnou školní docházku.

Nezřídkou je spojeno s dalšími typy rizikového chování, které obvykle negativně ovlivňují osobnostní vývoj jedince.

Prevence záškoláctví:

- třídní učitel důsledně eviduje školní docházku a včasné omluvy žáka při jeho absenci dle školního řádu (do 3 pracovních dnů)
- čím dříve je záškoláctví odhaleno, tím lépe pro dítě (náprava již rozvinutého záškoláctví bývá velmi obtížná)
- dobrá spolupráce rodičů, učitele a poradenských pracovníků školy
- vytváření dobrých vztahů ve třídě a mezi žáky a učiteli

Postup při řešení záškoláctví:

1. V případě podezření na záškoláctví **se třídní učitel obrací na zákonného zástupce žáka.**
2. **Informuje výchovného poradce a ředitele školy**
3. **Vyšetření příčin záškoláctví** (prvním krokem k nápravě je problém včas rozpoznat a porozumět individualitě dítěte; je rozdíl mezi záškolákem a dítětem odmítajícím školu - např. v důsledku problémů ve škole souvisejících s obtížností učiva, při strachu ze šikany, či výskytu školní fobie nebo deprese). Učit se v třídním kolektivu vyčist, jaké postavení má problémový žák. V případě potřeby se obracet na odborníky. Bojí-li se žák učitelům nebo rodičům svěřit, předat ho do péče psychologa.
4. Je-li záškoláctví důsledkem neúnosné školní situace, **navodit změnu.**
Nabídka pomoci při řešení špatného prospěchu, apod.
Naplánovat dlouhodobá opatření, aby se situace neopakovala.
5. **Potrestání za záškoláctví.** Uložení napomenutí nebo důtky a jeho důvody se neprodleně oznámí žákovi a jeho zákonnému zástupci. Zaznamenává se do dokumentace školy (do katalogových listů).
6. **Pomoci dítěti při návratu do třídy.** Doprovodit ho při prvním vstupu do kolektivu. Nemluvit o tom. K vyřešenému případu se již nevracet a neprojevat nedůvěru. **Domluvit se se zákonnými zástupci na těsném kontaktu**, aby bylo případně další záškoláctví včas odhaleno.
7. **O neomluvené i zvýšené omluvené nepřítomnosti žáků informuje** třídní učitel **výchovného poradce**, který tyto údaje vyhodnocuje. Při zvýšené omluvené nepřítomnosti **prověřuje její věrohodnost.** Neomluvenou nepřítomnost **do součtu 10 vyučovacích hodin** řeší se **zákonným zástupcem** žáka třídní učitel formou **pohovoru**, na který je zákonný zástupce pozván. Projedná důvod nepřítomnosti žáka, způsob omlouvání jeho nepřítomnosti, upozorní na povinnost stanovenou zákonem a seznámí zákonného zástupce s možnými důsledky v případě nárůstu neomluvené absence. O pohovoru provede **zápis**, do něhož uvede způsob nápravy dohodnutý se zákonným zástupcem. Zákonný zástupce zápis podepíše a obdrží kopii. Odmítnutí či převzetí zápisu se do zápisu zaznamenává.
8. Pokud má žák **víc než 10 neomluvených hodin**, **svolává ředitel školy školní výchovnou komisi.** Podle závažnosti absence žáka se jí účastní: ředitel školy, zákonný zástupce, třídní učitel, výchovný poradce, zástupce orgánu sociálně-právní ochrany dětí, školní metodik prevence, zástupce rady školy (pokud byla zřízena), popř. další odborníci. O průběhu a závěrech jednání se provede **zápis**, který zúčastnění podepíší. Neúčast nebo odmítnutí podpisu zákonnými zástupci se v zápise zaznamenávají. Každý účastník jednání obdrží kopii zápisu.

9. **Pokud je doklad potvrzující důvod nepřítomnosti žáka nevěrohodný**, může se ředitel školy obrátit na zákonného zástupce nezletilého žáka o vysvětlení nebo požádat o spolupráci příslušný správní orgán.
10. **Rozmáhá-li se záškoláctví ve velkém** a máme-li podezření na hrozbu závislostí, **spolupracovat s odborníky** (PPP, SVP).
11. V případě, že neomluvená nepřítomnost žáka **přesáhne 25 hodin, zasílá škola oznámení o zanedbání školní docházky s náležitou dokumentací** (např. kopii písemného pozvání zákonných zástupců žáka k návštěvě školy, kopii zápisu z pohovoru, písemné vyjádření výchovného poradce, kopii písemného pozvání zákonných zástupců žáka na výchovnou komisi, kopii zápisu o jednání výchovné komise atp.) **orgánu sociálně-právní ochrany dětí (OSPOD)** nebo pověřenému obecnímu úřadu. V rámci sociálně-právní ochrany se dětmi a mladistvými s opakovanými poruchami závažného rázu zabývají **kurátoři pro děti a mládež**. Jejich úkolem je v tomto případě řešení případů záškoláctví ve spolupráci s rodiči a se školou. Postupují mj. podle zákona č. 359/1999Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.
12. V případě **opakovaného záškoláctví v průběhu školního roku**, následuje hlášení o zanedbání školní docházky **Policii ČR**. Problematika záškoláctví je obsažena přímo v trestním zákoně (trestné činy proti rodině a mládeži) nově se uvádí v trestním zákoníku Trestné činy proti rodině a dětem.
V odhalování záškoláctví pomáhají také městští strážníci.

Kontakty:

Okresní metodik prevence Mgr. Marie Vyhnanovská (PPP Jihlava) 567 572 412
 K – centrum 567 310 987
 Centrum primární prevence Vrakbar 567 304 802
 Manželská a rodinná poradna 567 308 855
 Občanská poradna 567 330 164
 Státní policie Jihlava 974 266 111
 Dětské krizové centrum Praha 241 484 149

Materiální zázemí

K. Nešpor: Jak pomoci dětem odmítat alkohol a drogy
 D. Dvořák: Metodika vzdělávacích programů prevence drog.závislostí a HIV/AIDS
 S. Meredithová: Dospívání a sex
 K. Nešpor, L.Csémy: Alkohol, drogy a naše děti
 sborník studií Děti a jejich problémy
 uč. knihovna:
 J.Presl: Drogová závislost
 J.Šejda, J. Zvěřina: Co máme vědět o AIDS
 J.Angus: Sex, AIDS, vztahy
 M. Kolář:Bolest šikanování
 H.Joyeux:Přichází puberta
 Komerční sexuální zneužívání dětí
 J.Canfield, H.C.Wells: Hry pro zlepšení motivace a sebepojetí žáků

Řada propagačních videokazet a DVD.